

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביג'דר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת ויגש תשע"ט¹
(נכתב ונערך על פי שיחות משנים קודמות)
שומר עמו ישראל לעד - בגשמיות וברוחניות

שעבר, שפרעה אומר למצרים, "לכו אל יוסף, אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מא, נה). ומה אמר להם יוסף? - "היה אומר להם שימולו" (רש"י). וקשה: הרי מילה איננה משבע מצוות בני נח, וא"כ למה דורש יוסף מהמצרים למול את עצמם?

ניתן לענות על כל השאלות הללו על פי מה שהסביר מורי ורבי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל ("מכתב מאליהו" ח"ב עמ' 231-234), שהתפקיד שהועידה ההשגחה ליוסף במצרים, היה לא רק לדאוג למחיה גשמית עבור יעקב ובניו, אלא גם למחיה רוחנית. כשיוסף אומר לאחיו: "פי למקנה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם לְפָנֵיכֶם" (בראשית מה, ה), כוונתו בעיקר למחיה רוחנית - למנוע את התבוללות בני ישראל במצרים במשך השנים הרבות בהן הם עתידים לשהות שם. הרי ישראל הגיעו במצרים לשפל רוחני נורא. היו שקועים במ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן" (הלכ' עבודת כוכבים פ"א ה"ג). שכתו כמעט לגמרי את האמונה ביחוד ה', ועמדו על סף טמיעה מוחלטת בטומאת מצרים, עד שכבר לא היה שייך לגאלם. אמנם לא כל ישראל הגיעו למצב הזה, היו צדיקים כמו אהרן הכהן ונחשון בן עמינדב ואחרים, וכן שבט לוי שלא ביטל ברית מילה (עי' רש"י דברים לג, ט), אבל באופן כללי, המצב של עם ישראל ירד עד כדי כך, שכמעט ולא היה שייך עוד להוציאם מטומאת מצרים.

על פי זה מובן, למה דורש יוסף מהמצרים למול את עצמם. יוסף עושה זאת כדי למתן מעט את ההתבוללות של ישראל במצרים. כשהמילה מבדילה בין ישראל לעמים - מי שרוצה להתבולל, מבטל את ברית המילה. אבל כשהגויים עצמם נימולים, אין סיבה לישראל לבטל את ברית המילה³. אמנם עצה זו של יוסף לא הועילה לטווח ארוך, שכן בדור הבא המצרים כבר לא היו נימולים, וישראל ביטלו באמת את ברית המילה [חוץ משבט לוי שהמשיכו למול את בניהם (עי' רש"י דברים לג, ט)], אבל יוסף מצליח בדרך זו לדחות לפחות בדור אחד את תחילת ההתבוללות וההתדרדרות של בני ישראל. הוא לא הצליח למנוע אותה לגמרי, שהרי הגיעו בסוף למ"ט שערי טומאה, אבל לולא יוסף היו מגיעים ח"ו גם לשער החמישים.

זו גם הסיבה להג'ית המצרים ממקומם. גם פעולה זו נועדה למתן את ההתבוללות של ישראל במצרים, ע"י שמירת כבודם העצמי של ישראל, שלא יקראו להם גולים. כשאדם מרגיש מבוזה, הוא שואף להדמות לבני המעמד שמעליו ולהתבולל בו. אבל כשכל המצרים הם גולים, וכולם במעמד של עבדים לפרעה, אין מה להידמות להם. כולם בני אותו מעמד! זה היה תפקידו של יוסף במצרים:

למה הג'ה יוסף את המצרים מעל אדמתם?

התורה מספרת: "ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה... ונתהי הארץ לפרעה. ואת העם (המצרי) - העביר אתו (יוסף) לערים, מקצה גבול מצרים ועד קצה ה' (בראשית מז, כ-כא). כולם חייבים לעזוב את מקומם. מצרי שהיה גר בקהיר, יגור מעכשיו באלכסנדריה, ומצרי שהיה גר באלכסנדריה יגור מעכשיו על יד סואץ, או במקום אחר. אף אחד לא נשאר במקומו.

למה מגלה יוסף את המצרים מעל אדמתם? מה אכפת לו היכן יגורו? - בפשטות אפשר לומר, [וכך באמת מפרש רש"י], שיוסף פועל כאן עבור פרעה. הוא מעביר את העם המצרי מעל אדמתו, "לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ" (רש"י שם). שלא יטענו אחרי שנים, שמכירת הקרקעות לא היתה מוחלטת, והאדמות שבו כבר לבעליהן (עי' רש"י שם).

ואולם למעשה קשה לומר שזו היתה כוונתו היחידה של יוסף. ראשית, לא נזכר בתורה שפרעה דרש מיוסף לבצע פעולה כזאת. ועוד קשה, שאם זה כל הטעם למה שעשה יוסף, למה צריכה התורה לספר לנו על כך? מה נפקא מינה לנו מהסיפור הזה?

כנראה מכח שאלות אלה הסיקו חז"ל, שיוסף לא פעל כאן עבור פרעה, אלא עבור אָתְיו! "להסיר חרפה מעל אָתְיו, שלא יהיו קורין אותם גולים" (רש"י שם). היות ואָתְיו הגיעו למצרים מארץ ישראל, המצרים ירגישו עליונות כלפיהם. "אנו בעלי המקום, ואתם זרים"². לכן, כדי שלא ייווצר מצב כזה, מג'ה יוסף גם את המצרים ממקומם, כדי שגם הם יהיו גולים, ולא ירגישו כל כך עליונות כלפי ישראל. הסיבה האמיתית להגליה ההמונית שביצע יוסף, היתה אפוא - כדי שהמצרים לא יקראו לאחיו גולים. אלא שלפרעה הוא לא יכול לומר את הטעם הזה, ולכן לפרעה הוא אומר שכוונתו היא להגלות את המצרים לטובתו, "לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ". [כך, כנראה, צריך ללמוד בכוונתו של רש"י].

תפקידו הרוחני של יוסף במצרים

אלא שעדיין יש לשאול: הרי המעשה שעשה יוסף הוא מעשה אכזרי מאד. קשה מאד לאדם להעקר בעל כרחו מעל אדמתו, לעזוב את ביתו, ולעבור למקום אחר. וא"כ קשה מאד: מה ההיתר של יוסף לגרום צער גדול כזה לעם שלם, רק כדי שלא יקראו לכמה עשרות אנשים "גולים"? ומה גם, שעד לרגע זה, המצרים רק היטיבו עמם, והסכימו לשמש להם אכסניא בשעה קשה זו של רעב עולמי! ושאלה נוספת שיש לשאול: קראנו בתורה בשבוע

נסי מצרים - לרענון האמונה

אבל אחרי הכל, הישיבה בארץ מצרים, שהיא ארץ טמאה, עם אנשים טמאים, ואח"כ השיעבוד למצרים, החלישו מאד את האמונה אצל ישראל, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן", כמו שכתב הרמב"ם. אברהם אבינו הרי האמין בה' בלי אותות ומופתים. השכל שלו מחייב שיש בורא לעולם, שלא יתכן שהשמש או הירח בראו את העולם - וזה מספיק לו. אמנם היו לו גם נסים, הוא ניצל בנס מכבשן האש, ועוד נסים אחרים, אבל לא זה מה שהכריע אצל אברהם אבינו להיות מאמין. הוא האמין בה' עוד לפני שנעשו לו הנסים. מפני שהשכל מחייב להאמין שיש בורא לעולם.

ישראל אח"כ במצרים זקוקים לעשר מכות גדולות, כדי לחזק שוב את האמונה בבורא עולם. בקריעת ים סוף הם מגיעים למצב של "וַיֶּאֱמֵנוּ בַּה' וַיִּכְמַעַט עֲבָדָיו" (שמות יד, לא), ואחרי זה עוד צריכים מן ובאר ועמוד ענן, ושה' ידבר איתם מן השמים, עד ש"גם בָּן יֶאֱמֵנוּ לְעוֹלָם" (שמות יט, ט). את כל זה היו ישראל צריכים, בשביל להחיות שוב את האמונה שהיתה לאברהם אבינו, והכל בגלל התבטאות אומללה של אברהם אבינו, שאמר "בַּמָּה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה" (בראשית טו, ח). במקום לשאול באיזו זכות יתקיימו בניו בְּאֶרֶץ (ע"י רש"י שם, ה), הוא שואל "בַּמָּה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה", שזוהי לשון שיש בה מראית עין של פקפוק וחסרון אמונה בדברי ה'. בגלל זה נגזר על בניו לאבד את האמונה בה', לשקוע במ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן", ושיהיה צורך בעשרת המכות ובכל הנסים הגדולים ובמעמד הר סיני כדי להחזיר את ישראל למצב שהיה לפני החטא. הכל בגלל פגם דק בלשון שנקט אברהם אבינו בְּדַבְרֵוֹ עִם ה' [כך, עכ"פ, לפי דעה אחת בחז"ל (נדרים לב, א)]. פגם קטן זה אצל אברהם אבינו, גרם למסך עבה אצל הבנים. אמנם לא אצל יצחק ויעקב, אבל אצל ישראל שבדור שעבוד מצרים הפגם הוא כבר גדול, עד שצריכים הרבה אותות ומופתים כדי להגיע בחזרה לאמונה בה'.

לא מאסתים ולא געלתים - הבטחה לקיום

רוחני

והנה, ה' הבטיח, שאמנם יהיה מצב של "וַיֶּעֱבְדוּם וַיִּנְעֲבֹדוּם אֹתָם", אבל זה לא יהיה המצב הסופי. "אֲחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל", וישראל יירשו את ארץ ישראל, כפי שהבטיח לאברהם, "לְזַרְעֶךָ נְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (בראשית טו, יח). וגם לעתיד לבוא קיימת ההבטחה הזו. כמו שה' הבטיח שישראל לא יתבוללו במצרים אלא יצאו משם ברכוש גדול, כך הבטיח ה' גם לדורות, שלא יהיה מצב שח"ו עם ישראל ישכח לגמרי את האמונה בה', ויתבולל בין האומות. ה' הבטיח, וְנָאָף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבֹתָם, לֹא מְאֻסְתִּים וְלֹא גְעֻלְתִּים לְכָל־תָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָיִם" (ויקרא כו, מד), שבכל דור ודור תהיה לנו משענת, יהיו מסייעים לעבודת ה', כמו שהגמרא אומרת: "לֹא מְאֻסְתִּים - בימי כשדים, שהעמדתם להם דניאל חנניה מישאל ועזריה;

לעכב מעט את השקיעה הרוחנית של עם ישראל, ולדאוג שיהיו ראויים אחר כך לגאולה ע"י משה ואהרן. [ומטרה זו מצדיקה את הצעד החריף והכואב של הַגְּלִיתִי הַמִּצְרַיִם מֵעַל אֲדַמְתָּם, שכן לא נברא העולם אלא בשביל התורה ובשביל ישראל (ע"י רש"י בראשית א, א), ובלי עם ישראל - אין זכות קיום לעולם. וא"כ, כל צעד מוצדק, כשהוא חיוני לשמירת קיומו של עם ישראל, שלא יתבוללו ויאבדו מן העולם].

הצרות שעבר יעקב - לצורך הצלת כלל ישראל!

יש מאמר חז"ל שתמיד היה קשה לי להבין אותו, אבל לפי מה שאמרנו כאן, הוא מובן מאד.

חז"ל אומרים: "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו" (שבת פט, ב). כלומר: גזרת "גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לְהֵם, וַיַּעֲבֹדוּם וַיִּנְעֲבֹדוּם אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג) כִּלְלָה יְרִידָה לַמִּצְרַיִם בְּשִׁלְשָׁלוֹת שֶׁל בְּרֹזֶל, ע"י מִדְּיָנִים או יִשְׁמַעֲאֵלִים או גוֹיִם אֲחֵרִים שִׁיִּשְׁבּוּ אֶת יַעֲקֹב, ויורידו אותו למצרים "כדרך הגולים, שהרי על פי גזרת גלות ירד לשם" (רש"י שבת פט, ב). אלא שזכותו של יעקב גרמה, שפָּרַטְט זה בגזרה התבטל, והוא יורד למצרים באופן מכובד. בניו נושאים אותו בנחת למצרים, יחד עם כל המשפחה, ועם כל המקנה והרכוש, "בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פְּרָעָה לְשֵׂאת אֹתוֹ" (בראשית מו, ה).

וקשה לכאורה: הרי אם היו שואלים את יעקב - מה תעדיף, לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל דרך חברון ובאר שבע, מהלך ימים ספורים בלבד, או שימכרו את בְּנֵי יַעֲקֹב בְּגִלְל שְׁנַאת חִינָם בֵּין בְּנֵיךְ - שְׁנַאת חִינָם שֶׁהִיא שׁוֹרֵשׁ כָּל שְׁנַאוֹת הַחִינָם בְּיִשְׂרָאֵל, ושאנו סובלים ממנה עד היום, ושעשרים ושָׁתִים שָׁנָה תִּסְתַּלַּק מִמֶּךָ רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ (ע"י רש"י שם לז, לד, ושם מה כז, ובשמונה פרקים לרמב"ם פ"ז), ושתיים עשרה השנים האחרונות של יצחק אביך יעברו עליו כשהוא רואה את בנו בוכה וְאָבֵל (ע"י רש"י שם לה, כט), והכל - כדי שיוסף יהיה מלך במצרים, ויוכל להוריד אותך למצרים בדרך מלכותית. במה היה יעקב בוחר? פשוט שיעקב היה בוחר להיות אסור כמה ימים בשלשלאות ברזל, כדי לחסוך את כל הצרות הנ"ל! איזה מין טובה עושה אפוא הקב"ה ליעקב, כשהוא מסובב את ירידתו למצרים באופן "מכובד", הכרוך בכל כך הרבה צרות?

אבל לפי מה שדברנו, הדברים מובנים היטב. אם יעקב היה מגיע למצרים כשהוא אסור בשלשלאות של ברזל, וכבר מתחילת שהותם של ישראל במצרים הם היו נמצאים במעמד נחות של עבדים - ישראל היו מתבטלים לגמרי כלפי המצרים, ומתבוללים בהם לחלוטין. על ידי שהגיעו למצרים כנסיכים - יעקב הוא האבא של המשנה למלך, ומתקבל לפגישה אצל המלך, ואחי יוסף הם האחים של המשנה למלך, ומקבלים נחלה "בְּמִיטַב הָאָרֶץ, בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס" (בראשית מז, יא) - כל זה מונע קצת את ההתטמעות במצרים, לפחות בדור הראשון. כדאי אם כן ליעקב אבינו לעבור את הצרות הכרוכות בכך שיוכל להגיע למצרים בדרך מלכותית, ובלבד שלא יעקר העיקר הגדול ששתל אברהם אבינו בעולם. אם היו שואלים את יעקב - גם הוא היה מסכים לזה!

אולי מותר לפרש כך: האשה נוטה מטבעה ללבוש תכשיטים ובגדים יפים. היא לובשת אותם עבור עצמה, כי לבה שמח בהם.⁷ לעומת זאת, האישה מטבעה אינו זקוק כל כך לבגדים יפים, ואם הוא לובש בגדים כאלו, הרי זה לא בשביל עצמו, אלא לכבוד הכלה, לשמח בהם את לב הכלה. הכלה לובשת אפוא בגדים יפים בבחינת "עדי" - כקישוט לעצמה - ואילו החתן לובש בגדים יפים בבחינת "בגדי כהונה" - לא לכבוד עצמו, אלא לכבוד הכלה (ככהן, שלא לובש את בגדי כהונה לכבוד עצמו, אלא לכבוד שמים, לשרת במפקדו).

אומרת אפוא כנסת ישראל כך: אנו לובשים "בגדי ישע" ושמים בגאולה משתי סיבות: "פחתן יכהן פאר" - לכבוד שמים ולתיקון העולם, ככהן שלובש בגדי כהונה לכבוד ה' ולא לכבוד עצמו - וכן "כפלה תעדה כליה", שרוצה את התכשיטים לעצמה ולהנאתה. כי רע ומר היה לנו בגלות, ועל כן אנו שמחים בגאולה גם בבחינת "כפלה תעדה כליה", לצורך עצמנו.

מטרת הגאולה - לקדש את השם

דרך נוספת שחשבתי לפרש את "למען שמו באהבה", היא, שהכונה היא - באהבה לשמו ית'. הרי הקב"ה אוהב את שמו, כמו שאומר הנביא: "נאעש למען שמי, לבליתי החל לעיני הגוים" (יחזקאל כ, ט). לכן, כדי למנוע את חילול שמו ית', ה' יביא את הגאולה, שהרי המצב שבו עם ישראל נמצא בגלות, וסובל, הוא מצב של חילול השם, והגאולה נועדה לקדש את השם - "וקדשתי את שמי הגדול המקלל בגוים" (שם לו, כג).

הסמ"ג הרי כתב, "כבר דרשתי לגלות ירושלים אשר בספרד ולשאר גלויות אדום, כי עתה שהאריך הגלות יותר מדאי, יש לישראל להבדיל מהבלי העולם, ולאחוז בחותמו של הקב"ה שהוא אמת, ושלא לשקר לא לישראל ולא לגוים, ולא להטעותם בשום עניין, ולקדש עצמם אף במותר להם, שנאמר: "שארית ישכאל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ולא ימצא פיהם לשון תרמית" (צפניה ג, ג). וכשיבוא הקב"ה להושיעם, יאמרו הגוים: בדין עשה! כי הם אנשי אמת, ותורת אמת בפייהם! אבל אם יתנהגו עם הגוים ברמאות, יאמרו (הגוים): ראו מה עשה הקב"ה, שבחר לקלקל גנבים ורמאים!⁸ (סמ"ג מ"ע ע"ד. ועי' גם מה שכתב במצוות ל"ת מצוה ב'). הגאולה הרי צריכה להביא לקידוש השם בעולם לעיני כל הגוים, ואם נהיה ח"ו עם של רמאים וגזלנים, גם אם יש היתר הלכתי לזה, בכל זאת, הרי הגאולה תהיה ח"ו חילול השם ולא קידוש השם. לכן, אומר הסמ"ג, צריך להמנע מלשקר ולהטעות את הנכרי, גם במקום שמצד ההלכה הדבר מותר.

בזוהר מובא, "ביומי דשלמה מלכא, קיימא סיהרא באשלמותא..." (זוהר ח"ב פה, א), [בימי שלמה המלך, עמדה הלכנה בשלמות]. היינו, שחמשה עשר דורות שמאברהם אבינו עד שלמה המלך⁹ הם כנגד חמשה עשר ימי החודש שבהם הירח מתמלא והולך, ובימי שלמה נוצר מצב של מילוי הלכנה. היה יכול להיות אז תיקון העולם, והיתה יכולה להיות הגאולה. לכן התפקיד של שלמה היה

ולא געלותים - בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול; לכלתם - בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר; להפר בריתי אתם - בימי פרסיים, שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות; פי אני ה' אלקיהם - לעתיד לבוא, שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם" (מגילה יא, א). ה' הבטיח שלא נשאר בלי משענת, וח"ו נתבולל בין האומות. בכל דור ודור תהיה לנו השגחת ה' להחזיק אותנו באמונה.

הנביא גם כן אומר: "והעלה על רוחכם - ה' לא תהיה, אשר אתם אמרים נהיה כגוים, כמשפחות הארצות, לשרת עץ וצבן! מי אני, נאם ה' אלקים, אם לא גיד תקנה וקרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם" (יחזקאל כ, לב-ג). הקב"ה לא יתן שנפרוק עול תורה ומצוות. ה' יעשה הכל כדי שנמשיך להיות עבדי ה'. לא יהיה ח"ו מצב של השתקעות בעמים, שיתבטל העיקר הגדול ששתל אברהם אבינו בעולם. הקב"ה הבטיח על הגאולה העתידה. אם זוכים - תהיה גאולה בזכות, ואם ח"ו לא זוכים - גאולה תהיה על כל פנים⁵. זה מובטח לנו, שלא יהיה מצב שנתבולל לגמרי בגוים.

למען שמו באהבה

אנו אומרים בתפלת "שמונה עשרה": "ומביא גואל לבני בנייהם למען שמו באהבה". מה הכוונה "באהבה"? אהבה למי? אפשר לפרש בכמה אופנים. אפשר לפרש - באהבה לאבות. בגלל אהבת ה' לאבות, הוא מביא גואל לבני בנייהם. עוד אפשר לפרש - באהבה לבני בנייהם (של האבות), או באהבה לגואל. בגלל שה' אוהב את בני בנייהם של האבות, או בגלל אהבתו לגואל, שהוא צדיק גדול, יביא ה' גאולה לישראל.

עוד אפשר לפרש, שהכוונה היא - באהבה לכל העולם כולו. בגלל שה' אוהב את כל העולם כולו, לכן הוא מביא גאולה לישראל, שהיא גם גאולה ותיקון לכל העולם כולו. הרי המטרה היא שלא רק ישראל יאמינו בה', אלא לתקן עולם במלכות ה', כמו שאומר הנביא: "והיה באחרית הימים... והלכו עמים רבים נאמרו: לכו ונעלה אל ה', אל בית אלקי יעקב, ויחנו מדברך, ונלכה בארחתיו. פי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלם" (ישעיהו ב, ב-ג). א"כ יש לבאר, שהאהבה לכל העולם כולו, היא הסבה שה' מביא את הגאולה.

"פחתן יכהן פאר, וכפלה תעדה כליה"

הנביא ישעיהו מנבא, מה יאמרו ישראל בזמן הגאולה. וכך הוא אומר: "שוש אשיש בה, תגל נפשי באלקי, פי הליפישני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני, פחתן יכהן פאר, וכפלה תעדה כליה" (ישעיהו סא, י). כך יאמרו ישראל בזמן הגאולה⁶.

וצריך להבין: מדוע יהיו ישראל זקוקים לשני משלים - גם "פחתן יכהן פאר", וגם "כפלה תעדה כליה"? ועוד צריך להבין: למה אצל החתן מתוארת לבישת הבגדים ככהן - ככהן שעובד במקדש - ואילו אצל הכלה מתוארת לבישת הבגדים בלשון עדיה, שהוא לשון קישוט?

חז"ל אומרים: "אמרתי לה', ה' אֶתָּה, טוֹבְתִי בְּלַ עֲלִיךָ" (תהלים טז, ב) - אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם, החזק לי טובה שהודעתך בעולם! אמר לה: "טוֹבְתִי בְּלַ עֲלִיךָ". איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחלה בעולם, שנאמר: "לְקַדְוִשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּהָה, וְאֲדִירֵי כָּל חֶפְצֵי כֶּסֶם" (שם, ג). האבות הקדושים, הם התחילו את העבודה הזו, להודיע את שמי בעולם, ולהם אני מכיר טובה, על שפרסמו אותי בעולם (מנחות נג, א). מה שהאבות התחילו - מלך המשיח יגמור במהרה בימינו. אנו מצדנו צריכים כמובן להשתדל לסייע להביא את המשיח, להיות דוגמא של יושר ושל אמונה ושל יראת שמים, להיות אור לגויים, לא במובן שחושבים, לשלוח חקלאים או תעשיינים לגויים, אלא באמונה. זה האור לגויים שאנו צריכים להפיץ. בזה אנו משלימים את מה שאברהם אבינו התחיל, את מה ש"כמעט קט נעקר" בימי פרעה, ובזכות זה נזכה לראות את אור ה' בעולם בגאולה השלמה במהרה בימינו.

לשאת הרבה נשים נכריות, כדי "לְמַשְׁכֵּן לְדַבְרֵי תוֹרָה, ולקרבן תחת כנפי השכינה" (יר' סנהדרין פ"ב ה"ו), ודרכן - לקרב גם את העמים מהן באו אותן נשים להכרה במלכות ה'. למה זה התקלקל ולא יצא לפועל? כי שלמה היה מודע לכך שלמלך ישראל אסור להרבות נשים (ואפילו בנות ישראל כשרות), מן הטעם המפורש בתורה - "וְלֹא יִסּוּר לְכַבּוֹ" (דברים יז, יז). וכיון שנצטוו ברוח הקודש להרבות נשים (מהטעם שהסברנו), ראה בזה עדות לכך, שלבו שונה מלב שאר המלכים. "אני ארבה ולא אסור" (סנה' כא, ב). נכשל בתליית הכשרון בעצמו, ולא בעזרת הבורא. כך הסביר מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו' ח"ב עמ' 272-273). לכן נכשל שלמה במשימתו, ובמקום להביא את העולם כולו לתיוקן, הביא את עם ישראל לקלקול. הנשים הנכריות המשיכו לעבוד עבודה זרה בירושלים, ומשכו אחריהן גם את ישראל. לכן, מימי שלמה המלך מתחילים חמשה עשר דורות עד חורבן הבית הראשון¹⁰, כנגד חמשה עשר ימי החודש שבהם הירח מתחסר והולך (זוהר שם). היתה יכולה להיות גאולה כבר בימי שלמה, תיוקן לכל העולם כולו, השלמת העבודה של האבות הקדושים, ללמד לכל יושבי תבל שיש בורא לעולם, ושצריך לשמוע בקולו. שלמה היה ראוי להמשיך את העבודה הזו של האבות, להביא את העולם כולו להכרה במלכות שמים, אבל הוא נכשל ולא זכה. לכן אנו מחכים עדין למלך המשיח שישלים את עבודת האבות, לתקן את כל העולם במלכות ה'.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. הקשר בפרשת ויגש: "שָׁבוּ שָׁבְרוּ לָנוּ מֵעַט אֲכַל" (בראשית מד, כה) - "וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם" (שם מז, יז). [אפשרות נוספת: "וַיַּעַתָּה יֵשֶׁב נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֱרַר עִבְדְּךָ לְאֲדֹנָי" (שם מד, לג) - "וַיִּנְהַיֶּה אֲנֹחְנוּ וְאֲדָמְתָנוּ עִבְדֶּיךָ לְפָרְעָה" (שם מז, יט). אפשרות נוספת: "לֹא יוּכַל הַנֶּעֱרַר לְעֹזֵב אֶת אָבִיו, וְעֹזֵב אֶת אָבִיו נָמַת" (שם מד, כב) - "וַיִּתֵּן יָרֵעַ וַיִּנְהַיֶּה וְלֹא נָמוּת" (שם מז, יט). אפשרות נוספת: "בִּי אֲדֹנָי, וַיִּבְרַךְ נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאֲזְנוֹי אֲדֹנָי... אֲדֹנָי שְׂאֵל... וְנִאמְרָ אֶל אֲדֹנָי" (שם מד, יח-כ) - "לֹא נִכְחַד מֵאֲדֹנָי, כִּי אִם תָּם הַכֶּסֶף... אֶל אֲדֹנָי, לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנָי... נִמְצָא חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי" (שם מז, יח-כה). אפשרות נוספת: "הֲיֵשׁ לָכֶם אָב... יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן" (שם מד, יט-כ) - "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם מז, כז)].
2. התורה הרי מדגישה, כמה קשה היה לישראל במצרים מבחינה זו: "וַיִּגְרַר לֹא תִלְחָץ, וְאֶתָּם וַיִּדְעָתָם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתָם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות כג, ט). וזה עוד אחר י מה שעשה יוסף כדי שלא יוכלו לקרוא לאחיו "גולים"!!...
3. וה"חפץ חיים" כתב, דמה שציוה יוסף את המצרים למול היה "כדי להחליש את כח הטומאה [של מצרים], שיהיה ראוי אח"כ לבני ישראל לגור שם" ("שמירת הלשון" ח"ב פ"א).
4. ויש גם שתי דעות אחרות בגמ' (בנדרים שם), למה נגזרה על ישראל גזרת גלות מצרים.
5. אלא שישנם חילוקים בין גאולה שבאה בזכות, לגאולה שבאה שלא בזכות, כמבואר בגמ' (סנה' צח, א).
6. ע"י ספר הגאולה לרמב"ן (שער ראשון, עמ' רס"ט-ר"ע במהד' מוסד הרב קוק), שכל נבואות ישעיהו מהפסוק "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם" (ישעיהו נא, יב) עד סוף הספר מדברות על הגאולה העתידה (ובכלל זה גם הפסוק המובא כאן למעלה).
7. לכן, בעוד האנשים צריכים לשמוח ביו"ט בבשר ויין, את הנשים יש לשמח בבגדים יפים (שו"ע אר"ח סי' תקכ"ט ס"ב).
8. ועוד טעם אחר כתב שם, שהרי אמרו חז"ל, "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות, אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (פסחים פז, ב). ואם ישראל מתנהגים ברמאות, מי ידבק בהם ???...
9. אברהם, יצחק, יעקב, יהודה, פֶּרֶץ, חֲצֹרֹן, רֵם, עַמְיַנְדָּב, נַחֲשׁוֹן, שֶׁלְמָא, בּוּעֵז, עוֹבָד, יִשִׁי, דוּד, שְׁלֵמָה [ע"י דהיי"א ב, א-טו].
10. רחבעם (בן שלמה), אביה, אסא, יהושפט, יהורם, אחזיהו, יואש, אמציהו, עוזיה, יותם, אחז, חזקיהו, מנשה, אמון, יאשיהו, צדקיהו (ע"י שמו"ר טו, כו). והנה הדור החמשה עשר אחר שלמה המלך הוא יאשיהו, והיה ראוי החורבן להיות כבר בימי, אך בגלל צדקותו של יאשיהו נדחה החורבן לימי צדקיהו בנו (ע"י בנבואת חולדה הנביאה - מ"ב כב, יב-כ).